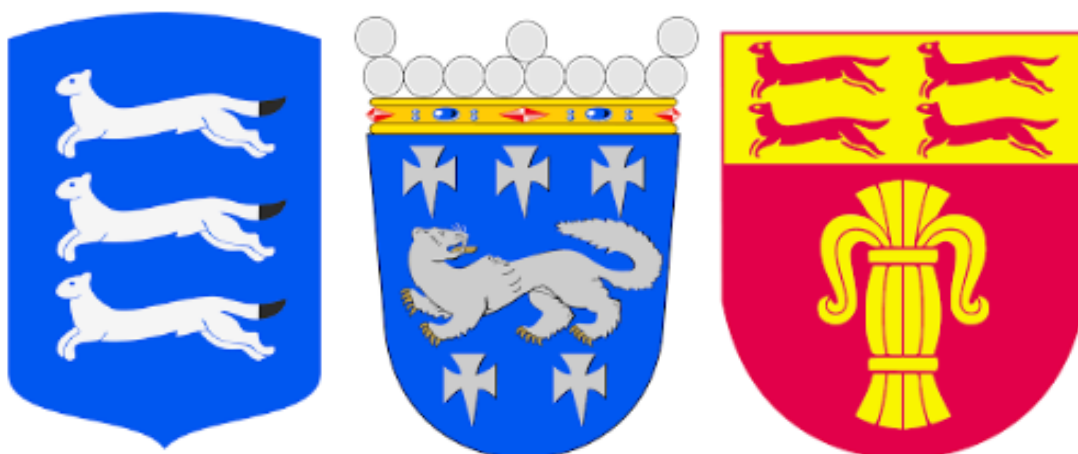

Jenni Kulmala, Marja Katajavirta, Hannu Tuuri, Päivi Niiranen, Arto Rautajoki
Södra Österbottens, Mellersta Österbottens och Österbottens

VÄLFÄRDSBAROMETER 2017

Sammandrag av resultaten

INNEHÅLL

INNEHÅLL.....	1
1 UNDERSÖKNINGEN VÄLFÄRDSBAROMETERN 2017: SYFTE OCH UTGÅNGSPUNKTER	2
1.1 Syftet med undersökningen samt rapporter och hur de har utnyttjats	2
1.2 Landskapens befolkningsprofiler.....	3
2 GENOMFÖRANDE AV UNDERSÖKNINGEN OCH SVARANDE ...	5
2.1 Genomförande av undersökningen.....	5
2.2 Svarande.....	5
3 UNDERSÖKNINGSRESULTAT	6
3.1 Den övergripande välfärdssituationen för befolkningen i de österbottniska landskapen och utvecklingstrender inom välfärden.....	6
3.2 Välfärden mellan olika befolkningsgrupper	6
3.3 Nuläge och utvecklingstrender för hälso- och välfärdsproblem	8
3.4 Nuläge och utvecklingstrender för servicens tillgänglighet.....	10
3.5 Landskaps- och vårdreformens betydelse för befolkningens hälsa och välfärd	11
3.6 Analys av enkätens öppna svar	13
3.6.1 Landskaps- och vårdreformen samt serviceproduktion.....	13
3.6.2 Organisationernas roll i främjande av hälsa och välfärd	15
3.6.3 Sysselsättningsläget	16
3.6.4 Oro för ojämlikheten.....	16
4 AKTUELLA HÄLSO- OCH VÄLFÄRDSUTMANINGAR: HUR SÄTTER VI I GÅNG?	18
4.1 Åtgärdsförslag som syftar till att förbättra sämre lottade befolkningsgruppers välfärd och undanröja välfärdsproblem	18
4.2 Vilka framgångar har lett till positiva bedömningar av vissa befolkningsgruppers välfärd?	19
4.3 Servicens tillgänglighet, vad borde beaktas i fortsättningen?.....	20
4.4 Möjligheterna att utnyttja välfärdsbarometern i expertarbetet	20

1 UNDERSÖKNINGEN VÄLFÄRDSBAROMETERN 2017: SYFTE OCH UTGÅNGSPUNKTER

1.1 Syftet med undersökningen samt rapporter och hur de har utnyttjats

Produktionen av välfärdsinformation är en viktig del av planeringen och genomförandet av den regionala välfärdspolitiken. Syftet med undersökningen Välfärdsbarometern 2017 var att ta reda på hur experterna i de österbottniska landskapen ser på invånarnas hälsa och välfärd. Motsvarande tvåspråkiga välfärdsundersökning har genomförts 2009 och 2012. Regelbundna barometerenkäter ger information om hur välfärden förändras på lång sikt i de österbottniska landskapen.

De finskspråkiga rapporterna från de tidigare undersökningarna hittas här:

2012:<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/69067/B75.pdf>

2009:<https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/6028/Kuronen-Ojala%20Seamk%20B42.pdf?sequence=3>

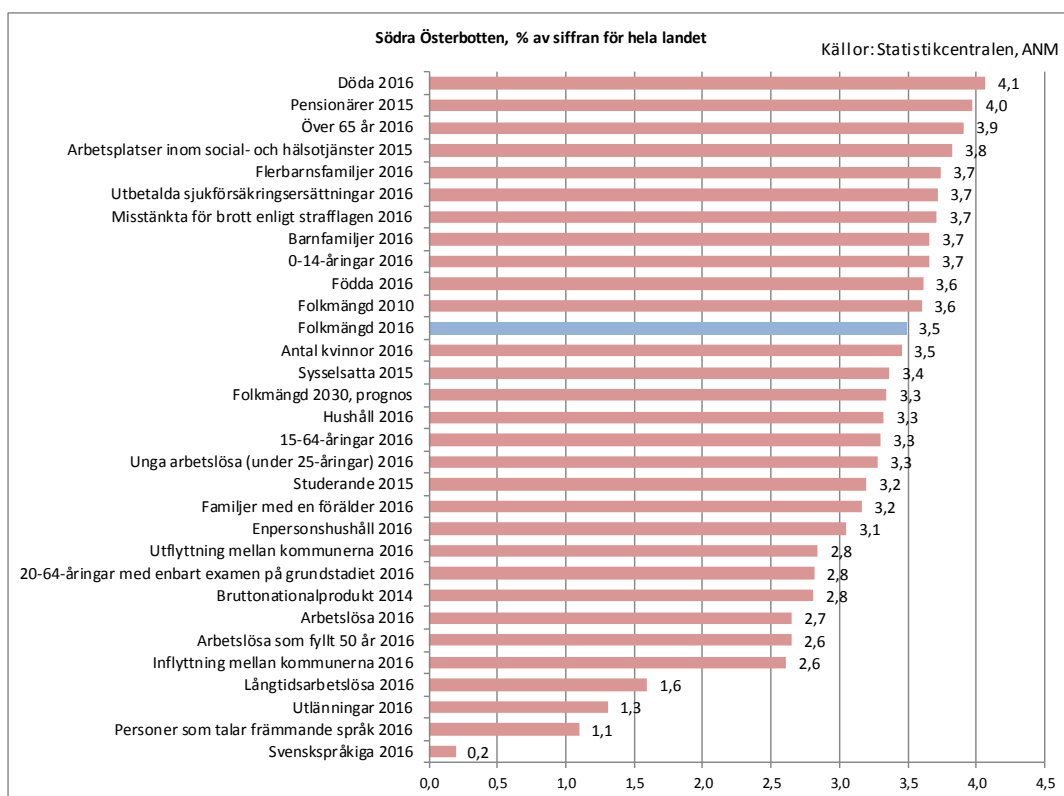
Rapportens form reviderades 2017. För att undersökningen ska betjäna en större grupp användare och resultaten vara tydliga och förståeliga för den stora publiken, stannade man för att producera en forskningsrapport i PowerPoint-form som är lätt att utnyttja och där resultaten presenteras i form av åskådliga bilder och grafer. På så vis kan resultaten utnyttjas vid olika tillställningar, möten och presskonferenser. De som genomfört undersökningen hoppas att det nya rapporteringssätt som togs i bruk i år förbättrar möjligheterna att utnyttja undersökningens resultat och att de sprids via fler kanaler till en större användarkår som har nytta av dem.

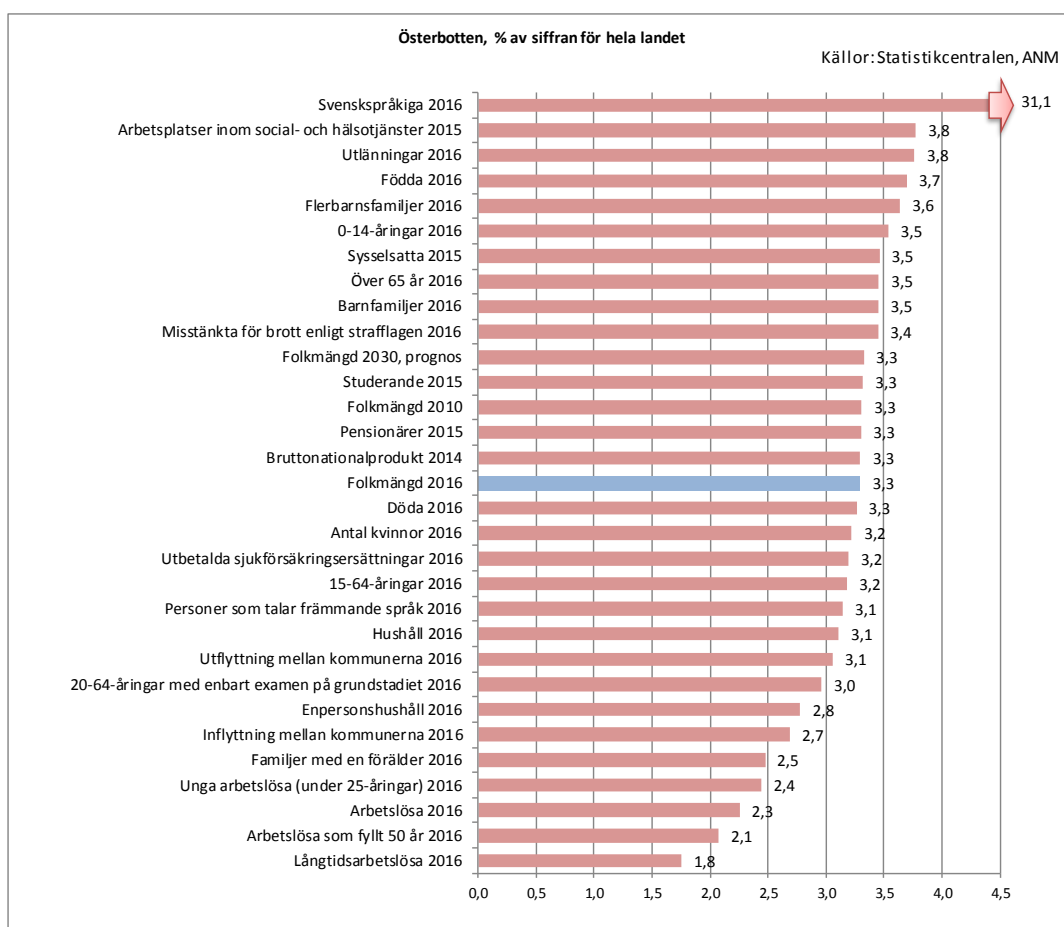
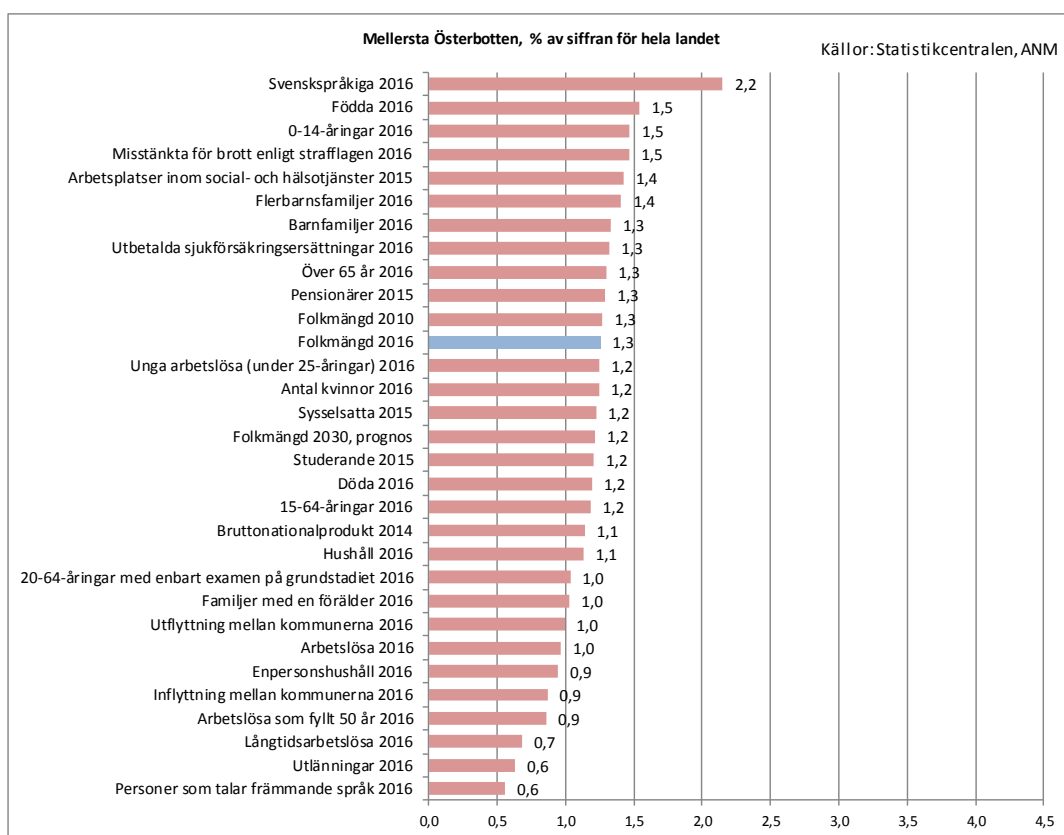
Detta sammandrag beskriver resultaten av undersökningen Välfärdsbarometern 2017 i korthet. PowerPoint-presentationen, som får användas fritt av dem som utnyttjar undersökningens resultat, kompletterar de resultat som beskrivs i detta sammandrag samt presenterar figurer och tabeller som beskriver resultaten. Det bästa sättet att utnyttja resultaten är att använda PowerPoint-presentationen och detta sammandrag sida vid sida. PowerPoint-presentationen och detta sammandrag har utarbetats så att de stödjer varandra och utan överlappningar. Tyngdpunkten i PowerPoint-rapporten ligger på kvantitativ analys. I detta sammandrag beskrivs de huvudsakliga resultaten av enkäten i komprimerad form. En mera detaljerad analys görs i PowerPoint-rapporten. I sammandraget redogörs också för svaren på de öppna frågor som ställdes i undersökningen samt för den kvalitativa analysen av svaren. I detta sammandrag beskrivs också de åtgärdsförslag som kom fram under de verkstäder som ordnades i landskapen i september-oktober 2017 för att stödja befolkningens hälsa och välfärd i de österbottniska landskapen och lösa de problempunkter som framkommit i undersökningen.

Den information som välfärdsbarometern ger kan utnyttjas till exempel i landskapsprogram, regional planering samt som stöd för utarbetandet av kommunernas välfärdsberättelser. Den kan också fungera som stöd när man ska planera den aktuella landskaps- och vårdreformen.

1.2 Landskapens befolkningsprofiler

Resultaten av välfärdsbarometern reflekterar alltid den övergripande hälso- och välfärdssituationen i landskapen. Denna baserar sig på landskapets befolkningsstruktur, socioekonomiska situation och vilka olika typer av familjeformer som är vanliga i landskapet. När resultaten tolkas bör de också speglas mot landskapets befolkningsprofiler. Nedan presenteras befolkningsprofilerna i varje österbottniskt landskap för att ge bakgrundsinformation om befolkningsstrukturen i de österbottniska landskapen. I landskapsprofilerna beskrivs de relativa procentandelar som befolkningen i landskapen Södra Österbotten, Mellersta Österbotten och Österbotten utgör jämfört med siffrorna för hela landet. De indikatorer som valts beskriver välfärdens olika delområden.

3 UNDERSÖKNINGSRESULTAT

3.1 Den övergripande välfärdssituationen för befolkningen i de österbottniska landskapen och utvecklingstrender inom välfärden

Den övergripande välfärdssituationen för befolkningen utreddes med hjälp av följande fråga: Hur uppfattar ni välfärdens helhetssituation för befolkningen inom ert verksamhetsområde just nu på en skala från 1 (dålig) – 5 (god) eller kan inte säga. Av alla svarande ansåg hälften (50 %) att välfärdens helhetssituation var på nivå 4, det vill säga något bättre än medelvärdet. För hela materialet var medelvärdet 3,8. Det gick att urskilja små skillnader mellan landskapen; i Södra Österbotten ansåg 11 % av de svarande att den övergripande välfärdssituationen var på den högsta nivån (nivå 5), i Mellersta Österbotten var det 15 % som ansåg att den övergripande välfärdssituationen var på denna nivå och i Österbotten var fjärde, det vill säga 25 % av de svarande. Bedömningarna av den övergripande välfärdssituation var något positivare i Österbotten än i de övriga landskapen, då svarens medelvärde i Södra Österbotten var 3,68, i Mellersta Österbotten 3,76 och i Österbotten 4,02.

Den övergripande välfärdssituationen för befolkningen jämfördes med motsvarande fråga som ställdes 2009 och 2012. Resultaten visade att det har inträffat en liten förbättring i den övergripande välfärdssituationen. Jämfört med de tidigare enkäterna var det fler svarande som gav den övergripande välfärdssituationen betyget 5 (bästa möjliga). I samtliga landskap har medelvärdet av den övergripande välfärdssituationen förbättrats jämfört med tidigare år.

Dessutom tillfrågades de svarande hur de bedömer att den övergripande välfärdssituationen kommer att utvecklas under de kommande fyra åren med hjälp av följande fråga: Hur tror ni välfärdens helhetssituation för befolkningen utvecklas under de kommande fyra åren? Hälften (49 %) av alla som svarade trodde att den övergripande välfärdssituationen skulle förbli oförändrad under de kommande fyra åren. I denna fråga syntes inga betydande skillnader mellan landskapen, endast i Österbotten förutspådde de svarande att situationen skulle försämrans något mer än vad man trodde i de andra landskapen.

3.2 Välfärden mellan olika befolkningsgrupper

Det är känt att befolkningens välfärd varierar kraftigt mellan olika befolkningsgrupper. I undersökningen utreddes experternas bedömningar av välfärdsskillnaderna mellan befolkningsgrupperna. De svarande tillfrågades hur de bedömer att välfärden för vissa nämnda befolkningsgrupper förverkligas inom det egna verksamhets-

området. Bedömningsskalan var 1 (dåligt) - 5 (bra) och kan inte säga. För att underlätta tolkningen av resultaten indelades befolkningsgrupperna i analysfasen i tre olika slags grupper: välfärden för olika slags familjer, välfärden utifrån hälsan samt välfärden utifrån den socioekonomiska situationen.

När man undersökte välfärden för olika slags familjer kom det fram att de som befann sig i den allra svagaste ställningen var enligt de svarande ensamförsörjarfamiljer, äldre och gamla samt ensamboende. Man bedömde att välfärden förverkligas bäst för medelålders och barn. När man jämförde hur välfärden för olika familjeformer förverkligas med medelvärdet för hela befolkningen (3,8), upptäckte man att välfärden förverkligas sämre än medelvärdet för i synnerhet ensamförsörjarfamiljer (skillnaden jämfört med medelvärdet -0,6) samt äldre och gamla (skillnaden -0,5). Mellan landskapen iaktogs inga stora skillnader när det gäller olika familjeformers välfärd; i samtliga landskap bedömdes att välfärden förverkligas sämst för ensamförsörjarfamiljer. Välfärden bedömdes också förverkligas bäst för medelålders i alla landskap.

Hälsotillståndet bedömdes inverka på hur välfärden förverkligas. Bland de befolkningsgrupper som bildades utifrån hälsotillståndet bedömdes att välfärden förverkligas sämst för personer med missbrukarproblem. Sammanlagt 50 % av alla som svarade gav välfärden för personer med missbrukarproblem vitsordet 1 eller 2. Bland de befolkningsgrupper som bildades utifrån hälsotillståndet bedömdes att välfärden för handikappade förverkligas bäst. Hälsotillståndets inverkan på förverkligandet av välfärden jämfördes med medelvärdet för hela befolkningen (3,8) och man upptäckte att jämfört med medelvärdet för hela befolkningen förverkligades välfärden sämre i synnerhet för arbetsoförmögna (skillnaden jämfört med medelvärdet -1,1) och personer med missbrukarproblem (skillnaden -1,4). Det syntes inga betydande skillnader mellan landskapen, i samtliga landskap bedömdes personer med missbrukarproblem befinna sig i den svagaste ställningen.

Även den socioekonomiska situationen verkade enligt de svarandes bedömningar på hur välfärden förverkligas. Av de socioekonomiska grupperna i hela materialet bedömdes att välfärden förverkligas sämst för överskuldssatta, bostadslösa och arbetslösa. När det gäller överskuldssatta gav 57 % av dem som svarade överskuldssattas välfärd betyget 1 eller 2. När man jämförde hur välfärden förverkligas utifrån den socioekonomiska situationen med medelvärdet för hela befolkningen (3,8), upptäckte man att välfärden förverkligas sämre i synnerhet för arbetslösa (skillnaden jämfört med medelvärdet -1,3), överskuldssatta (skillnaden -1,5) och bostadslösa (skillnaden -1,6). Små skillnader mellan landskapen kunde skönjas när det gäller olika socioekonomiska grupperas välfärd. Medelvärdet för alla olika socioekonomiska grupperas välfärd låg på något högre nivå i Österbotten än i de andra landskapen. I samtliga landskap bedömdes dock arbetslösa, bostadslösa och överskuldssatta befinna sig i den svagaste ställningen när det gäller förverkligandet av välfärden.

Utvecklingen av välfärden för olika befolkningsgrupper bedömdes genom att man jämförde bedömningarna från 2017 med bedömningarna från 2009 och 2012. Resultaten visade att välfärden för medelålders, barn, barnfamiljer, unga, nyfamiljer, ensamförsörjarfamiljer och kvinnor nu var på något bättre nivå än 2009 och 2012. Även för männens och de ensamboendes del kunde en lätt positiv utveckling iakttas. En positiv välfärdsutveckling iaktogs också för personer som vårdar anhöriga hemma, personer med mentala problem, arbetslösa och personer med missbrukarproblem, trots att medelvärdena för dessa gruppers välfärd fortfarande var på rätt låg nivå. Välfärden för studerande, invandrare, låginkomsttagare, bostadslösa och överskuldssatta hade också förbättrats något. Välfärden för äldre, handikappade och långtidssjuka hade förblivit nästan oförändrad. Den positiva trenden var likadan i samtliga landskap.

3.3 Nuläge och utvecklingstrender för hälso- och välfärdsproblem

I välfärdsbarometern utreddes de svarandes synpunkter på olika problem med anknytning till befolkningens välfärd (sammanlagt 23 problem). De svarande ombads bedöma hur viktiga de anser att de uppräknade problemen är för tillfället inom deras verksamhetsområde på svarsskalan: stort problem, i viss mån ett problematiskt, inget problem eller kan inte säga. Dessutom ombads de svarande bedöma hur problemet kommer att förändras under de kommande fyra åren med svarsalternativen: problemet försvåras, läget bibehålls oförändrat, problemet minskar eller kan inte säga. När man jämförde förändringen med 2009 och 2012, koncentrerade man sig i första hand på utvecklingstrenderna för de problem som framträder för tillfället.

Problem i anslutning till boendet rapporterades i någon mån i samtliga landskap. Bostadslöshet och trångboddhet framträdde som åtminstone något slags problem i synnerhet i Mellersta Österbotten. I samtliga landskap ansåg över 30 % av dem som svarade att bristfälligt utrustade bostäder är ett problem. Dock förutspådde man inte att problemen i anslutning till boendet kommer att öka inom något landskap.

Fysiska och psykiska långtidssjukdomar sågs om ett problem i samtliga landskap. När man jämförde resultatet med resultaten av välfärdsbarometrarna 2009 och 2012, upptäckte man att det ändå gick att skönja en liten positiv utveckling vad gäller problem i anslutning till långtidssjukdomar. Även när det gäller psykiska långtidssjukdomar var bedömningarna något positivare än de tidigare resultaten. Minnessjukdomar, som lagts till som en nyhet i välfärdsbarometern 2017, upplevdes som ett problem i samtliga landskap, och utmaningarna i anslutning till minnessjukdomar förutspåddes också öka avsevärt under de kommande fyra åren. Även olyckshändelser och olycksfall ses i viss mån som ett problem, men problemet förutspås inte försvåras. Problem i anslutning till missbruk av berusningsmedel rapporterades i någon mån i samtliga landskap. I Österbotten rapporterades något mindre problem

i anslutning till missbruk av berusningsmedel än i de andra landskapen, men i Österbotten förutspås problemet försvåras mer än i de andra landskapen. När man jämförde hur problemet i anslutning till missbruk av berusningsmedel förändrats jämfört med 2009 och 2012 kunde en lätt positiv utveckling skönjas i samtliga landskap.

Arbetslösheten ses som ett problem i samtliga landskap och problemet gäller såväl den totala arbetslösheten som långtidsarbetslösheten och ungdomsarbetslösheten. I Södra Österbotten ses arbetslösheten som ett något större problem än i de andra landskapen. I Södra Österbotten förutspås också arbetslösheten öka mest under de kommande fyra åren. När man jämförde hur problemet i anslutning till arbetslösheten utvecklats jämfört med 2009 och 2012 upptäckte man att i synnerhet jämfört med situationen 2009 har det inte inträffat just någon förändring.

I samtliga landskap rapporterade ungefär hälften av dem som svarade att våld i hemmet är ett problem. Var tredje betraktade också våld utanför hemmet som ett problem. Inga betydande förändringar förutspåddes inträffa i situationen under de kommande fyra åren, utan i samtliga landskap förutspådde över hälften av dem som svarade att problemet i anslutning till såväl våld i hemmet som våld utanför hemmet kommer att förbli oförändrat under de kommande fyra åren. Av problemen i anslutning till livsmiljön framstod begränsningar i rörelsefriheten som det största, ungefär hälften av den som svarade upplevde begränsningar i rörelsefriheten åtminstone i viss mån som ett problem. Inga betydande förändringar i problemet förutspåddes inträffa under de kommande fyra åren. I svaren från Mellersta Österbotten bedömde var tredje som svarade att livsmiljöns förorening åtminstone i viss mån är problematisk.

Sociala relationer och möjligheterna att förverkliga sig själv framstod som ett problem i de svarandes bedömningar i samtliga landskap. I hela materialet bedömde mer än var tredje som svarade att otillräckliga fritidssysselsättningsmöjligheter åtminstone i viss mån är ett problem. Inga stora skillnader upptäcktes mellan landskapen och läget bedöms förbli tämligen oförändrat under de kommande fyra åren. Ungefär hälften av dem som svarade bedömde också att möjligheterna att påverka samhällsutvecklingen åtminstone i viss mån är ett problem och i Österbotten bedömde var femte som svarade att möjligheterna att påverka samhällsutvecklingen kommer att försvåras under de kommande fyra åren. I hela materialet och i svaren från samtliga landskap framstod ensamheten som ett stort enskilt problem. I samtliga landskap bedömde över 80 % av dem som svarade att ensamhet åtminstone i viss mån utgör ett problem inom deras verksamhetsområde och var femte som svarade ansåg att ensamhet är ett stort problem. Dessutom bedömdes ensamhetsproblemet försvåras under de kommande fyra åren. Även i välfärdsbarometrarna 2009 och 2012 har ensamhet framstått som ett av de största enskilda problemen i anslutning till hälsa och välfärd.

3.4 Nuläge och utvecklingstrender för servicens tillgänglighet

Tillgängligheten till tjänster i anslutning till befolkningens välfärd kan variera regionalt. I välfärdsbarometern utreddes tillgängligheten till 26 olika tjänster med hjälp av följande fråga: Hur bedömer ni servicens tillgänglighet inom ert verksamhetsområde för tillfället? Bedömningsskalan var 1=svårt att få service, 2, 3, 4, 5=lätt att få service och kan inte säga. Med servicens tillgänglighet avsågs att kunden har tillgång till servicen vid behov och inom den lagstadgade tiden. Dessutom tillfrågades de svarande hur de bedömer att servicens tillgänglighet kommer att utvecklas under de kommande fyra åren på bedömningsskalan 1=det blir svårare att få service, 2, 3, 4, 5=det blir lättare och kan inte säga. Servicens tillgänglighet jämfördes också med situationen 2009 och 2012.

Beträffande den administrativa servicens tillgänglighet efterfrågades bedömningar av tillgängligheten till skatteverkets tjänster, arbets- och näringsförvaltningstjänster samt polisens och räddningsverkets tjänster. Särskilt i Södra Österbotten och Österbotten bedömde man att det finns brister i den administrativa servicens tillgänglighet, och i dessa områden bedömde över hälften av dem som svarade att det kommer att bli svårare att få service under de kommande fyra åren. När man jämförde tillgängligheten med resultaten från 2009 och 2012 upptäckte man att det ändå inträffat en positiv utveckling av skatteverkets och arbets- och näringsförvaltningens tjänsters tillgänglighet i alla landskap. Tillgängligheten till polisens och räddningsverkets tjänster hade inte förändrats i Södra och Mellersta Österbotten, men i Österbotten hade tillgängligheten försämrats jämfört med 2009 och 2012.

När det gäller utbildningsservice bedömdes att högskoleutbildning är mest svårtillgänglig. I Södra Österbotten bedömde så många som hälften av dem som svarade att högskoleutbildningens tillgänglighet är under medelvärdet. Bedömningen av utbildningsservicens tillgänglighet avvek inte mycket från bedömningarna 2009 och 2012. Av utbildningsservicen bedömdes högskoleutbildningens tillgänglighet försvåras i viss mån under de kommande fyra åren.

I Mellersta Österbotten bedömdes det vara något svårare att få hemservice, boendeservice för äldre samt specialservice (specialservice för handikappade, såsom tolk- och transporttjänster, specialservice inom barnskyddet) än i de andra landskapen. I Mellersta Österbotten bedömdes också tillgängligheten till olika typer av socialservice försvåras något mera än i de andra landskapen. När det gäller hälso- service bedömdes specialläkarservice vara mest svårtillgänglig i samtliga landskap. Jämfört med resultaten från 2009 och 2012 har specialläkarservicens tillgänglighet dock förbättrats något. Över 40 % av dem som svarade förutspådde dock att specialläkarservicens tillgänglighet kommer att försvåras åtminstone i viss mån under de kommande fyra åren. Under de kommande fyra åren bedömdes också en försämring inträffa i fråga om mentalvårdsservice, tandläkarservice samt förebyggande social- och hälsotjänster för äldre.

I samtliga landskap bedöms tillgången till tjänster inom handeln vara tämligen god. I synnerhet dagligvaruhandelns tjänster bedömdes ligga på god nivå. Endast i fråga om banktjänsternas tillgänglighet bedömde cirka 20 % att det finns åtminstone vissa svårigheter och banktjänsternas tillgänglighet förutspås också försvåras något under de kommande fyra åren. Även jämfört med enkäterna 2009 och 2012 iaktogs en försämring i fråga om post- och banktjänsternas tillgänglighet. Biblioteks-, kultur- och idrotts- och motionstjänsternas tillgänglighet bedömdes ligga på god nivå. Endast kollektivtrafiken utgjorde ett orosmoment för dem som svarade. Över 60 % av de svarande i hela materialet bedömde att det är åtminstone i viss mån svårt att få kollektivtrafikservice och över hälften av dem som svarade förutspådde också att kollektivtrafikens tillgänglighet kommer att försvåras under de kommande fyra åren. När man jämförde resultaten med 2009 och 2012 hade bedömningarna av kollektivtrafikens tillgänglighet inte förändrats i något landskap.

När man granskade medelvärdena för tjänsternas tillgänglighet i hela materialet såg man att de sämsta tillgänglighetsmedelvärdena (på skalan 1-5) fick skatteverkets tjänster (hela materialets medelvärde 2,5), arbets- och näringsförvaltningens tjänster (2,6), polisens och räddningsverkets tjänster (2,9), högskoleutbildningen (2,8) samt kollektivtrafiken (2,3).

3.5 Landskaps- och vårdreformens betydelse för befolkningens hälsa och välfärd

Landskaps- och vårdreformen utgör en helhet, som reviderar landskapsförvaltningen och ordnandet av service i Finland som bäst och inom den närmaste framtiden. Trots att genomförandet av social- och hälsovårdsreformen flyttats fram till 2020 är det sannolikt att ordnandet av social- och hälsotjänster överförs från kommunerna till landskapen. Det är fråga om en historiskt stor förändring, som man kan förutspå att kommer att inverka på många plan, bland annat på kommunernas verksamhet och servicen för medborgarna.

Statsminister Juha Sipiläs regering beslöt under sina överläggningar 5.7.2017 att vård- och landskapsreformen träder i kraft 1.1.2020 och att ansvaret för att ordna social- och hälsovård överförs på landskapen. Genom landskapsreformen skapas en modern offentlig förvaltning i Finland som betjänar samtliga invånare. När detta skrivs är utkastet till regeringens proposition med förslag till lag om kundens valfrihet inom social- och hälsovården är som bäst ute på remiss. Den torde mötas av kritisk respons från experter, som kan läggas till grund för nödvändiga ändringar. Avsikten är att lagarna om landskaps- och vårdreformen samt valfrihet ska behandlas samtidigt i riksdagen våren 2018.

I och med reformen överförs ansvaret för att ordna social- och hälsotjänster på landskapen. Samtidigt skapas ett helt nytt sätt att ordna social- och hälsotjänster. Den

allmänna ansvarar i enlighet med grundlagsutskottets ställningstagande från våren 2017 för social- och hälso-tjänster som hänför sig till människornas grundläggande rättigheter. Detta innebär att den som ordnar offentlig service måste kunna producera nödvändiga tjänster även i form av egen verksamhet. Organisationer deltar i tjänsteproduktionen då tjänsteproduktionen och den allmännyttiga verksamheten är klart åtskilda. De privata företagens andel av tjänsteproduktionen kan förutspås öka avsevärt.

Genom social- och hälsovårdsreformen eftersträvas bland annat valfrihet för kunderna och man försöker trygga allas rätt till god social- och hälsovård samt möjliggöra tjänster som är bättre, kostnadseffektivare och ändamålsenligare än nu. Besparingar eftersträvas till exempel genom digitalisering av tjänsterna, något som i framtiden torde innebära en större omvälvning än landskaps- och vårdreformen. Landskapsreformen torde skapa möjligheter att utnyttja digitala tjänster bättre. Detta stödjer arbetet med att utveckla tjänsterna. Elektroniska tjänster förbättrar kundens möjlighet att få social- och hälso-tjänster, förebygger välfärdsproblem och utökar egenvården.

Landskapen, kommunerna och organisationer spelar en viktig roll när det gäller att främja välfärd och hälsa i de nya landskapen. Landskapen ansvarar för att det även produceras befremjande och förebyggande tjänster. Människors välfärd och hälsa påverkas inte bara av social- och hälsovården utan också av till exempel föda, förskolepedagogik och utbildning, boende, arbete, motions- och idrotts- samt kultur-tjänster liksom planläggning och trafikarrangemang.

En nyckel till en lyckad vård- och landskapsreform är hur kommunerna lyckas som livskraftskommuner, med att göra kommuninvånarna delaktiga samt ge dem hälsa och välfärd. För att främja välfärd och hälsa behöver landskapen och kommunerna i framtiden välfärdsbarometerinformation och annan systematisk informationsproduktion som stöd för en tvärssektoriell och tväradministrativ välfärdsverksamhet oberoende av hur vård- och landskapsreformen avancerar. Det behövs information om befolkningens välfärd och dess utvecklingstrender, om servicebehoven och hur de förändras, om nuläget när det gäller service samt om förändringstrender. Landskapens uppgift är att stödja kommunerna i den pågående reformen, och erbjuda dem sakkunskap som stöd i arbetet med att främja välfärd och hälsa. Den information som välfärdsbarometern producerar och annan systematisk regional informationsproduktion är viktig för att stärka expertisen.

I välfärdsbarometern 2017 ville man utreda hur landskaps- och vårdreformen påverkar de svarandes arbete. Det ställdes tre frågor i anslutning till landskaps- och vårdreformen. För det första tillfrågades de svarande hur mycket de anser att vård- och landskapsreformen kommer att påverka det egna verksamhetsområdet under de kommande fyra åren så att svarsalternativen var: påverkar mycket, påverkar i någon mån, påverkar inte alls eller kan inte säga. Av alla som svarade bedömde över hälften (52 %) att reformen kommer att påverka det egna verksamhetsområdet mycket,

endast 2 % av dem som svarade bedömde att reformen inte kommer att påverka dem alls. Skillnaderna mellan landskapen var små.

Den andra frågan som de svarande ombads bedöma var hur mycket vård- och landskapsreformen kommer att påverka frågorna i anslutning till främjande av hälsa och välfärd inom det egna verksamhetsområdet: tror ni att vård- och landskapsreformen kommer att öka era arbetsuppgifter i anslutning till befrämjande av välfärd och hälsa. Svartalternativen var ja, nej och kan inte säga. 55 % av alla som svarade bedömde att arbetet i anslutning till främjande av hälsa och välfärd kommer att öka i och med den framtida reformen, 20 % kunde inte säga. Det syntes inga betydande skillnader mellan landskapen i svaren.

Den tredje frågan som ställdes de svarande var om de anser att vård- och landskapsreformen kommer att öka organisationers och tredje sektorns betydelse. 74 % av alla som svarade bedömde att organisationers och tredje sektorns betydelse kommer att öka. Bland landskapen bedömde 80 % av dem som svarade i Södra Österbotten att organisationers och tredje sektorns betydelse kommer att öka, medan procentsatsen var 71 i Mellersta Österbotten och 70 i Österbotten.

3.6 Analys av enkätens öppna svar

De som besvarade välfärdsbarometern gavs möjlighet att skriva fritt formulerade kommentarer i anslutning till välfärdsbarometerns teman. De öppna svaren på enkäten analyserades med hjälp av kvalitativ innehållsanalys. I de öppna enkätsvaren framstod fyra huvudteman: landskaps- och vårdreformen samt tjänsteproduktionen i samband med den, organisationernas betydelse och förstärkning av den, sysselsättningsläget i landskapen samt ojämlikheten. Frågor i anslutning till landskaps- och vårdreformen fick klart störst uppmärksamhet i de öppna svaren. I de andra teman som framträdde skapar de framtida förändringarna en ram genom vilken organisationsverksamheten, sysselsättningsläget och ojämlikheten till stor del har granskats.

3.6.1 Landskaps- och vårdreformen samt serviceproduktion

De svarandes inställning till den framtida landskaps- och vårdreformen var tudelad. Å ena sidan beskrev många förändringen som en möjlighet att producera högklassigare och ändamålsenligare tjänster kostnadseffektivare. En del av dem som svarade upplevde att inom större tjänsteenheter finns mer sakkunskap att tillgå och man bedömer att tjänsterna kommer att inriktas bättre. Å andra sidan anser de svarande att reformen också är förenad med stor osäkerhet och obesvarade.

"Om landskapsreformen lyckas erbjuder den stora möjligheter att förbättra kvaliteten på tjänsterna och utbudet av tjänster samtidigt som kostnaderna sjunker."

"Förhoppningsvis tar landskapsreformen inte bort när servicen i effektivitetens namn. Eventuella besparingar kommer att slå tillbaka efter några år i form av olika negativa följder."

"Vårdreformen oroar mig, vad kommer den att föra med sig. Jag är skeptisk, servicen centraliseras och förs långt bort från dess centrum, dvs. kunden och kommuninvånarna. Avlägsna byar kommer att överges. Det är ganska deprimerande!"

De som svarade trodde att kundernas egen delaktighet kommer att öka eller åtminstone är detta förväntningen från samhällets sida. Dessutom anser många att valfrihetsmodellen är alltför komplicerad och svårkontrollerad. Införandet av valfrihet väckte frågor hos många som svarade. Även planeringstidtabellen för reformen upplevdes som för snäv och de svarande anser att olika kundgrupper och personalen inte beaktas i tillräckligt stor utsträckning under beredningen. Även tvåspråkigheten och beaktandet av andras än finskspråkigas servicebehov i samband med förändringen lyftes fram i svaren.

"Om valfriheten genomförs kommer den inte att gälla alla. Eventuell konkurrensutsättning av tjänsterna är ett orosmoment, hur ska handikappade, äldre – personer med minnessjukdomar, personer som inte kan språket, person som annars befinner sig i en svår situation kunna bedöma och välja."

"Det är viktigt att alla befolknings- och åldersgrupper hörs i reformerna. Nu verkar organisationer och äldre ha åsidosatts i planeringen. Vid en såhär stor förändring måste alla få sin röst hörd."

"För närvarande förs det också en intensiv diskussion om handikapp- och äldreåldern och andra råd för specialgrupper ska fortsätta och reformeras inom såväl kommunerna som den nya vårdorganisationen: tas deras expertis i beaktande och lyssnar man verkligen på dem även i fortsättningen."

"Samma rädsla för att delaktighet och hörande ska åsidosättas är närvarande i hela planeringen av landskapsreformen."

De som svarade var oroliga för att servicen kommer att centraliseras i anslutning till landskaps- och vårdreformen, för tillgängligheten till service i framtiden, för att servicen ska splittras och för att byarna ska överges. Detta bedömdes öka otryggheten och ojämlikheten mellan människorna. I svaren funderande man också på om det är möjlighet att hålla kostnaderna nere eller om det till och med blir så att kostnaderna stiger i och med vård- och landskapsreformen.

"Ojämlikheten ökar och gapet mellan framgångsrika och utslagna människor fördjupas och breddas. "

”Servicen koncentreras med hård hand till stadscentrumen. Detta leder till mera ut-satthet och illamående. Om det är övermäktigt för kunden att ta sig till servicen, används servicen inte, om den inte finns tillräckligt nära.”

3.6.2 Organisationernas roll i främjande av hälsa och välfärd

I enkätens öppna svar betonades organisationsverksamhetens betydelse med avseende på medborgardeltagandets roll och en stärkning av den. Organisationsverksamheten ansågs ha en stark ställning som byggts upp under en lång tid. Man upplevde att i organisationerna finns bred expertis, erfarenhet och verksamhetsmodeller för delaktighet. Dessa borde utnyttjas mer då de krav på erfarenhet och kund-delaktig som betonas i lagstiftningen uppfylls.

”Social- och hälsoorganisationerna är en kanal för att få empirisk kunskap som människor i olika livssituationer och åldrar som bor på olika håll i Finland besitter. Organisationer har färdigutvecklade verksamhetsmodeller för delaktighet och empirisk kunskap.”

”I landskapens organisationer finns mycket yrkeskunnighet och deras roll har under en lång tid byggts upp som en del av helheten.”

Av många svar kunde man också utläsa att samarbetsrelationerna mellan den offentliga och den tredje sektorn har blivit mer komplicerade. Enligt de svarande borde organisationerna ha en starkare roll som stöd för den offentliga sektorn. Organisationerna är en möjlighet som man inte förmår utnyttja tillräckligt. Man efterlyser mer partnerskap mellan den offentliga sektorn och organisationer. Organisationsverksamhetens framtid som en del av helheten inger oro. I många svar framkom oro för organisationernas påverkningsmöjligheter i vård- och landskapsreformen. Enligt de svarande har organisationsfältet inte beaktats tillräckligt i förändringsprocessen och när verksamheten förändras.

”Organisationerna skulle kunna utgöra en betydande resurs som stöder den offentliga sektorn. I nuläget utnyttjas de dock inte.”

”Föreningarnas kompetens och expertis när det gäller att främja välfärden, erbjuda hobbymöjligheter, fungera som intressebevakare och påverkare samt erbjuda kamratstöd beaktas på mycket olika sätt i olika kommuner.”

”Det skulle vara särskilt viktigt att garantera för organisationsaktörer att verksamheten kan genomföras genom att ställa lokaler till deras förfogande, antingen avgiftsfritt i form av s.k. lokalunderstöd, så att någon gruppverksamhet kan ordnas för invånarna i området, eller mot en nominell ersättning.”

3.6.3 Sysselsättningsläget

Sysselsättningsläget i regionen verkade enligt en del svarande vara bättre än i Finland i genomsnitt och det rådde en positiv syn på landskapens utvecklingsmöjligheter. Naringstjänsternas betydelse kommer att öka och regionen anses utvecklas i och med större aktörer.

”De kommunala naringstjänsternas betydelse kommer att öka och kommunernas intresse för att satsa på dessa tjänster kommer att växa.”

Å andra sidan anses att sysselsättningsläget och dess instabilitet särskilt reflekteras i barnfamiljers välfärd. Även arbetslöshet berör medborgare i olika livssituationer på olika sätt.

”Barn och barnfamiljer är i olika situationer beroende på föräldrarnas utbildnings- eller arbetssituation.”

”Det märks att övergångsarbetsmarknaden monteras ned, så de arbetslösas situation är verkligen oroväckande, särskilt för långtidsarbetslösa.”

3.6.4 Oro för ojämlikheten

De svarande framförde en oro över att centralisering av servicen leder till ojämlikhet. Enligt de svarande finns det en stor risk för att glesbygdens invånare och personer som löper risk för socialt utanförskap drabbas av ojämlikhet med tanke på tillgången till service och servicens kvalitet. Servicen för äldre och dess tillgänglighet lyftes särskilt fram. I svaren betonades betydelsen av att det finns tillräckligt med service för äldre och att servicen utvecklas.

”Mellan kommunerna i landskapet finns stora skillnader vad gäller boendemöjligheter, kollektivtrafik och service.”

”Å andra sidan är situationer där ensamboende minnessjuka är vilse i sitt eget hem en utmaning – det går inte att säkra situationen med teknik i all oändlighet. Hur garanteras jämlika möjligheter att beakta detta på olika håll i regionen.”

”De äldre personer och andra hjälpbehövande som inte använder internet har det svårt nu och kommer att ha det ännu svårare i framtiden. Det blir allt svårare att få personlig service.”

När avstånden växer och servicen flyttas allt längre bort kommer vikten av tillräcklig information i rätt tid att öka. Å andra sidan kan förändringen också ge upphov till nya affärsmöjligheter och företagsamhet. Man upplever att det finns många andra välfärdstjänster i regionen förutom social- och hälsotjänsterna.

”Att en del av servicen flyttar längre bort betyder inte alltid att servicen försämras, om informationen och servicestyrningen på lokal nivå sköts med hjälp av lokal sakkunskap.”

”Eftersom strävan är att människorna ska få bo hemma så länge som möjligt, borde man granska infrastrukturen, servicen, hobby- och deltagandemöjligheterna, transporterna m.m. mot denna bakgrund.”

”Rikligt med kultur- samt idrotts- och motionstjänster, organisationsverksamhet, medborgarinstitutens kursutbud, olika utbildningstjänster m.m. som erbjuder olika slags möjligheter till fritidssysselsättningar, social växelverkan, självutveckling för invånarna i alla åldrar. Detta är en stor rikedom och en källa till välfärd i landskapet.”

4 AKTUELLA HÄLSO- OCH VÄLFÄRDSUTMANINGAR: HUR SÄTTER VI I GÅNG?

De preliminära resultaten av undersökningen Välfärdsbarometern 2017 behandlades på expertsammankomster som SONet BOTNIA planerade och samordnade och som ordnades i samtliga landskap under september-oktober 2017. Resultaten av välfärdsbarometern låg till grund för sammankomsternas verkstadsarbete, som riktades till medlemmarna i kommunernas välfärdsgrupper och dem som deltar i arbetet med välfärdsberättelserna, medlemmarna i SONet BOTNIAs regionala styrgrupp samt medlemmarna i de arbetsgrupper som utvecklar social- och hälsoinformationsproduktionen och andra centrala välfärdsaktörer, såsom dem som arbetar med projekt som främjar välfärden, företrädare för läroanstalterna på social- och hälsovårdsområdet samt social- och hälsovårdsorganisationer. Syftet med sammankomsterna var att presentera de preliminära resultaten av välfärdsbarometern, lyfta fram de förändringar som inträffat i befolkningens välfärdssituation samt välfärdstjänsternas tillgänglighet och även lägga fram åtgärdsförslag beträffande utmaningar och utvecklingsobjekt. I verkstadsarbetet behandlades teman som framträder utifrån resultaten och funderade man på hur välfärdsinformationen kan utnyttjas i deltagarnas eget arbete: i beslutsfattande och ledning, serviceutveckling och kundarbete.

4.1 Åtgärdsförslag som syftar till att förbättra sämre lottade befolkningsgruppers välfärd och undanröja välfärdsproblem

I verkstäderna lades stor fokus på sysselsättning och arbetslöshet. Experterna bedömde att en arbetsplats inte i sig ger lycka eller förebygger utslagning. Sysselsättningsprogram och ett mångsidigt arbetsliv ses dock som en bra sak. Gemenskap och delaktighet ses dock som viktiga utgångspunkter för att främja välfärden hos sämre lottade befolkningsgrupper. Den bästa utgångspunkten för delaktighet ansågs vara personens egen vilja att delta. Tvärsektoriellt samarbete betonades och det anses viktigt att få med organisationerna.

Ensamhet lyftes fram som ett stort diskussionsämne. För att minska ensamheten är det viktigt att skapa mötesplatser. Experterna påpekade att användningen av internet kan leda till ensamhet. Experterna betonade också att det kommersiella serviceutbudet inte undanröjer ensamhet och att man borde komma ifrån stämplande service. I verkstäderna konstaterades att ensamhet förekommer i synnerhet hos äldre, ungdomar och barn, och ensamhetsproblemet kan endast till en liten del lösas genom myndighetsarbete. Det behövs förebyggande arbete. Det ansågs viktigt att ingripa i bland annat ungdomars ensamhet och fundera på hur och var vi möter ungdomar. För ungdomar är det speciellt viktigt med stöd i vardagen och att ha något att hålla fast vid, samt att vars och ens individuella resurser kommer till nytta. Det

ansågs viktigt att träna och lära ut medborgarfärdigheter redan i skolan. Experterna fann det särskilt viktigt att alla garanteras utbildningsmöjligheter och de unga bör få stöd med att hitta fotfäste i utbildning och arbetsliv. Verktyg för tidigt ingripande bör tas i bruk och resurser investeras i servicestyrning. Förmåga att möta och lyssna på människor är viktig för att förebygga ensamhet. Experterna önskade att var och en skulle ta ansvar för sin nästa, också grannhjälp och gemenskap upplevdes som viktiga saker. Experterna betonade vikten av en kultur där man bryr sig om varandra och gemensamma aktiviteter för olika generationer.

Experterna lyfte fram vikten av att beakta minnessjukas livsmiljö samt att öka kunskapen om minnessjukdomar. Inom service bör kundens hela situation beaktas liksom att kunden är expert på sin egen sak. I verkstäderna betonades också att kundens funktionsförmåga och återstående resurser bör beaktas, så att man inte alltid närmar sig lösningarna utifrån sjukdomarna. Varje människas eget ansvar för och omsorg om sin hälsa och välfärd sågs som viktiga saker.

I verkstäderna funderade man också på möjligheterna att utöka befolkningens möjligheter att påverka samhället. Experterna konstaterade att medborgarnas möjligheter att diskutera med experter borde utökas ytterligare. Det ansågs viktigt att man utnyttjar och hör bland annat ungdomsfullmäktige. Det är fortfarande viktigt att höra experter även på andra områden. Dessutom efterlystes bättre påverkningsmöjligheter för de nuvarande organen.

FPA:s ändringar av utkomststödet lyftes fram som ett annat stort problem: FPA fattar beslut enligt kalkyler. Man möter inte kunden och kan därmed inte beakta kundens hela situation. I verkstaden betonade experterna behovet av att hitta nya sätt att möta kunderna som fungerar bättre.

4.2 Vilka framgångar har lett till positiva bedömningar av vissa befolkningsgruppers välfärd?

I verkstäderna konstaterades att lagstiftningen har gjort det möjligt att bland annat trygga handikappades rättigheter. Dessutom konstaterades att handikappade har förmåner som andra inte får. Handikappades självbestämmanderätt har betonats kraftigt på senare tid, så bilden av denna kundgrupp är för närvarande positivare än genomsnittet.

Barns och familjers välfärd har understötts av omfattande hälsoundersökningar, där hela familjen har beaktats. Mödra- och barnrådgivningsverksamheten har utvecklats. Hemservicen för barnfamiljer har stärkts och häften av den utgör för närvarande förebyggande arbete. Även det uppsökande ungdomsarbetet sköter ett viktigt uppdrag.

4.3 Servicens tillgänglighet, vad borde beaktas i fortsättningen?

I verkstäderna diskuterade man bland annat digitala tjänster och de möjligheter som de för med sig. Experterna betonade att mera digitala tjänster inte får ses som en dålig sak, utan snarare som en möjlighet att utöka växelverkan. Människorna behöver emellertid mycket handledning i övergångsfasen. Tillräckligt starka möten med människorna är nödvändiga i alla situationer och för närvarande upplevde man att den service som erbjuds ansikte mot ansikte har minskat. Digitala tjänster kan aldrig helt och hållet ersätta personlig service. Människorna har inte hittat de elektroniska tjänsterna i tillräckligt stor utsträckning. De som inte kan utnyttja elektroniska tjänster hamnar i en sämre ställning.

I verkstäderna lyfte man fram frågan huruvida vi vill att hela Finland ska vara bebott i fortsättningen. Experterna påpekade att centraliseringen hela tiden har accelererat. Mitt i centraliseringsivern kan det hända att människan glöms bort. När det gäller servicens tillgänglighet lyftes som ett orosmoment fram att servicen flyttas längre från kunden. Experterna ansåg dock att servicen måste moderniseras så att den lämpar sig för dagens värld. Ändringen av utkomststödet (överföringen till FPA) upplevdes ha försämrat mötena mellan kund och arbetstagare.

4.4 Möjligheterna att utnyttja välfärdsbarometern i expertarbetet

I verkstäderna funderade man på hur experterna inom olika sektorer kan dra nytta av den genomförda barometerundersökningen i sitt praktiska arbete. Experterna betonade kunskapens betydelse i den strategiska planeringen. Man upplevde att barometerundersökningen gav information för bland annat organisationers val av strategiska insatsområden. Enligt experternas åsikt borde utnyttjandet av kunskap stärkas när social- och hälsovården utvecklas. Barometerundersökningen upplevdes ge stöd för kommunikationen, stärka verksamheten samt stödja uppnåendet av målen för projekt. Det ansågs också viktigt att föra fram de teman som aktualiserats nu i beslutsfattandet och beredningen av vård- och landskapsreformen. Experterna ansåg det också viktigt att man senast nu är tvungna att ta itu med de utmaningar som trätt fram, till exempel ensamheten. Det är viktigt att hitta ensamma människor och att diskutera hur servicen kan föras ut till dem som behöver den. Servicens tillgänglighet är också en viktig aspekt som lyfts fram.